



Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

1675, 65

LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE

Nr. 2 Maj 2003



LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE

Nr. 2 18. årgang 2003

Redaktion:

Eva Holm-Nielsen (ansvarshavende) og Inge Elsøe

Tryk: A-Print, Espergærde

ISSN 0903-3505

Udkommer 4 gange årligt,

februar, maj, august og november

Stof til bladet sendes til Eva Holm-Nielsen

Deadline den 10. i udsendelsesmåneden

Medlemskab tegnes ved henvendelse til

Inge Elsøe eller indbetaling på

Gironr. 704-4607

Pris: 125 kr, 75 kr pensionister og studerende

© Copyright

Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune

Indhold

RINGEN *eller* HVAD SLOTSSØEN GEMTE 3
Af *BENTE ARENDRUP*

ØGENAVNE I HILLERØD SYD (2) 12
Af *ANDERS BOHN*

EN SOMMERUDFLUGT TIL KIERKEGAARDSTENEN 16
Af *PETER SCHMALTZ-JØRGENSEN*

GENERALFORSAMLINGEN 2003 19

Forside:

Jørgen Rosenkrantz (1607-75), hofmester ved Sorø Akademi.

Malet af Abraham Wuchters ca. 1655. Frederiksborgmuseet.

Lokalhistorisk Forening støttes af:

Statsautoriseret Revisionsaktieselskab Ernst & Young - Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg - Dines Jørgensen. Rådgivende ingeniører - FO Arbejdernes Fællesorganisations Byggeaktieselskab - Hillerød Bibliotek - Hillerød Borgerstiftelse - Hillerød Industri- og Håndværkerforening - Hillerød Kommune - Høvel Electric - Lokalbanken - Nykredit - Reklamefotograf Henrik Knoblauch - Ristorante La Perla - Toftes Kontorcenter a/s - Ullerød Brugsforening - Unidanmark-fonden

BESTYRELSEN

Formand:

Margrethe Krogh Sørensen

Hestehavevej 13

3400 Hillerød

Tlf. 4826 7232

Næstformand:

Asger Berg

Søren Kierkegaardsvej 1

3400 Hillerød

Tlf. 4826 4689

Kasserer:

Inge Elsøe

Ørnevej 10

2970 Hørsholm

Tlf. 4586 6676

elsoe@get2net.dk

Sekretær:

Eva Holm-Nielsen

Søren Kierkegaardsvej 1

3400 Hillerød

Tlf. 4826 4689

emhn@ofir.dk

Jørgen Berner

Åvang 78

3400 Hillerød

Tlf. 4826 0613

Per Andersen

Skippermosen 19

3400 Hillerød

Tlf. 4826 8389

LOKALHISTORISK ARKIV

Lisbet Schacht Hansen

Christiansgade 1

3400 Hillerød

Tlf. 4820 1915

Arkivet har åbent

Tirsdag 14-19

Torsdag 11-16

1. lørdag i måneden 10.30-13



RINGEN

eller HVAD SLOTSSØEN GEMTE

Med udgangspunkt i en signetring, der blev fundet i Slotssøen i 1870, fortæller Bente Arendrup slægtshistorie. Hun er journalist og barnebarn af forfatteren Palle Rosenkrantz

I en montre i renæssanceafdelingen på Nationalmuseet ligger en stor guldring med en ottekantet signetplade af karneol med indgraveret våbenskjold og navnet Jørgen Rosenkrantz. Der knytter sig en historie til ringen, som også har forbindelse til Frederiksborg Slot. Her hænger nemlig portrættet af den Jørgen, som ringen antagelig har tilhørt. Hans ringløse hånd hænger lidt modløst ned på maleriet. Måske havde han mistet den, lige før portrættet blev malt?

Ingen vidste noget om ringen, før en dag i 1870, da en mand, der fiskede i søen omkring slottet, fik den i sit net. Da han så navnet på ringen, gik den ærlige mand op til

baronen med samme efternavn, Iver Holger Rosenkrantz, som på det tidspunkt boede sammen med sin familie i en af slottets bygninger, den senere amtmandsbolig.

»Er det din ring?« spurgte han, og Iver Holger, hvis far hed Jørgen, mente nok, at den måtte tilhøre ham. Og vi må håbe, at fiskeren fik en klækkerlig belønning.

Iver Holger gik til kongen og viste ham ringen, hvorefter kongen skal have sagt: »Når ringen er fundet i min sø, så er det Danefæ, og så tilhører den mig!« Hvorefter han tilføjede: »Men du må godt beholde den!« Det gjorde baronen så, og i familien fortælles det, at Iver Holgers hustru, den skotskfødte Julia

Af
Bente Arendrup

Louise Mackenzie, senere lod lave kopier af ringen, så hver af deres 4 sønner kunne få én. Hvor de tre kopier er blevet af, er der ingen der ved.

Efter Iver Holger gik den originale ring i arv til sønnen, kunstmaleren Arild Rosenkrantz, og fra ham til nevøen, jazzbaronen Timme Rosenkrantz, som bar den, da han i 1969 pludselig døde i New York.

Derefter kunne familien opfylde det ønske, Arild Rosenkrantz havde haft, om at ringen burde ende på Nationalmuseet. Her blev de glade, da der i samlingen kun fandtes én anden ring fra den tid. Herom skriver museumsinspektør Fritze Lindahl i bogen *DANEFÆ*, udgivet af Nationalmuseet i 1980:

»Ganske vist, er der adskillige medlemmer af familien Rosenkrantz, som hedder Jørgen til fornavn, men guldringens rester af renaissance-ornamenter, der minder om dem på en ring fra ca. 1620, som har tilhørt Karen Bille, og våbenskjoldets udformning, som er den samme som af våbnet på hofmesteren fra Sorø Akademi, Jørgen Rosenkrantz's, epitafium i Sorø kirke, gør, at valget må indskrænkes til denne Jørgen, der levede fra 1607-75.«

Der har i familien været en vis usikkerhed om, hvorvidt ringen, som der står i *DANEFÆ*, blev fundet i Frederiksholms Kanal, og om det var Frederik den Syvende, der sagde, at Rosenkrantz godt måtte beholde den. Eller om den blev fundet, mens Iver Holger boede på Frede-

riksborg Slot, så det var Christian den Niende, der lod ham beholde den.

Det sidste er det sandsynligste, og forklaringen er, at usikkerheden skyldtes en forveksling af Frederiksholm og Frederiksborg.

I København var der en del Rosenkrantz, men for folk omkring Frederiksborg må den høje, tykmauede og hvidskæggede baron have været en kendt figur, og den heldige fisker, der fik ringen i nettet, har ikke været i tvivl om, hvem han skulle henvende sig til. Iver Holger havde kendt Christian den Niende godt, da han var kronprins, og da sønnen Palle i 1867 blev døbt i Sct. Olai Kirke i Helsingør, blev dåbsfesten holdt i »Villa Augusta« hos kongens svigerinde, Augusta af Hessen, gift med den tidligere udenrigsminister, baron Carl Frederik Blixen Finecke. (»Villa Augusta« blev revet ned i slutningen af 1880'erne, da jernbanen i Helsingør blev anlagt.)

Palles ældre bror, Gunde, var født, mens faderen endnu var ministerresident i Torino, og blev døbt der med H.C. Andersen som en af fadderne. De to yngre brødre, Marcus og Arild, blev begge født i boligen på Frederiksborg med mindre berømte faddere.

Iver Holger Rosenkrantz var en kontroversiel person, som ikke havde gjort nogen særlig rosværdig indsats i Italien. Da han i 1865 blev hjemsendt og sat på ventepenge, forsøgte han, der følte sig meget uretfærdigt behandlet, at komme ind i dansk politik og blev i 1868



valgt som venstremand i Skanderborg-kredsen. Men han faldt ved valget året efter, og dermed var hans offentlige karriere slut. Hans forsøg på at få oprejsning mislykkes, som man kan læse i det forsvarsskrift NOGLE EFTERLADTE OPTEGNELSER, som han fik afsluttet kort før sin død i 1873, og som hans enke udsendte i forkortet udgave i 1876.

»Som kilde er dette ikke meget bevendt,« skriver Viggo Sjøqvist i DANSK BIOGRAFISK LEKSIKON, »men det er et menneskeligt gribende dokument, hvori han søger at bevise, at »hverken magelighed eller lyst til lediggang havde foranlediget min afskedigelse.««

SØRENSEN OG RASMUSSEN

I Iver Holgers forsvarsskrift finder man også en gengivelse af en samtale, han havde med kong Frederik den Syvende. Den må have ligget i bevidstheden hos sønnen, forfatteren Palle Rosenkrantz, da han skrev sit hørespil SØRENSEN, der blev opført første gang i 1937. Det blev i begyndelsen af 40'erne filmatiseret som SØRENSEN OG RASMUSSEN med Bodil Ipsen og Marguerite Viby i rollerne som Grevinde Danner og husjomfruen Sørensen.

I både hørespil og film giver Palle Rosenkrantz et smukt portræt af den herlige og slagfærdige grevinde og den jordbundne og uimpone-rede husjomfru, mens han udleverer de snobbede godsejer-fruer, som ikke ville neje for kongens hustru.

Forhistorien er, at Iver Holger på et tidspunkt omkring 1849 var en af indbyderne til et bal i Casino for de soldater, der var vendt hjem fra krigen, og her var han blandt dem, der ivrigst havde modsat sig at indbyde Grevinde Danner. Han foreslog ligefrem hellere at opgive ballet end at indbyde hende. Det fortæller han selv om i sin lille bog:

»Det var jo ingen anbefaling hos højsalig Kong Frederik den Syvende, og hans Vrede mod mig brød ud en Dag, jeg havde undladt at hilse den nævnte Dame på Langelinie, hvor hun kørte bag ved Kongen. De Herrer, jeg gik med, kjendte hende og hilste, jeg kjendte hende ikke og hilste ikke.«

Da kongen fik det fortalt, blev han rasende, truede med at sende Rosenkrantz til Christiansø og bad ham om at komme til samtale straks.



*Iver Holger
Rosenkrantz,
ca. 1870.
Foto: Hansen,
Schou & Weller,
København.*

Baronesse Julia
Rosenkrantz med
sønnerne Gunde
og Palle på skødet,
fotograferet 1868
af C. Rathsach,
Frederiksborg.



»Da jeg kom ind, gik Kongen stærkt ophidset frem og tilbage i Stuen, og ved min Indtræden foer han lige imod mig, som om han vilde tage fat i mig. Pludselig standsede han, rettede en Strøm af Bebrejdelser imod mig og udtordnede blandt andet: »Du har kaldt mig et Aalehoved!«

»Det er et Ukvemsord, jeg aldrig bruger, derfor kan jeg ikke have brugt det imod Deres Majestæt,« svarede jeg, »og Deres Majestæt kan ikke gøre disse Beskyldninger imod mig uden at nævne mig, hvem der har forebragt Deres Majestæt, at jeg har sagt det. - I mit Hus i Bredgade kommer der mange, som ere misfornøjede med meget, der forfalder i denne Tid, og inden for disse fire Vægge bliver der vist sagt meget, der

ej vilde klinge godt i Deres Majestæts Øren, men offentligt har jeg aldrig brugt respectstridige Ord om Deres Majestæt eller Deres Majestæts Regjering.«

Kongen svarede: »Du har sagt det hos Mini!«¹ Jeg svarede da, at selv om saa var, stod der jo i Chr. D. V's Lov, at Ingen skal ansees for hvad han siger paa Krohus, Møllehus og Smedie, men at jeg i øvrigt aldrig havde sagt det.

Kongen svarede: »Ja, det er noget Snak af Politiet.« Jeg sagde, at saa vidste jeg, til hvem jeg havde at holde mig og vilde søge Opfejning, for hvad der var blevet mig paaløjet. Kongen klappede mig da med stor Venlighed på Skuldren og sagde:

»Naa lad det nu fare Altsammen, jeg troer ej et Ord deraf - men,«

sagde han med stor Værdighed og traadte et Skridt tilbage, »før var det Kongen, der talte til Dig - nu er det Ægtemanden. Du har blodig fornærmet min Hustru. Forleden Dag, da Du gik med Kammerherre Haffner og Grev Danneskjold paa Langelinie, og hun kjørte forbi, beholdt du din Hat paa, medens de to andre Herrer hilste hende.«

Jeg svarede: »Jeg vidste ikke, at den Dame, der kjørte, var Deres Majestæts Hustru; Deres Majestæt har aldrig kundgjort for Deres Undersaatte, at Deres Majestæt er gift.«

»Men jeg siger Dig,« råbte Kongen, »at hun er min Hustru; vil Du saa hilse næste Gang, Du møder hende?«

»Naar jeg møder den Dame,« svarede jeg, »under saadanne Omstændigheder, at jeg veed, at hun er Kongens ægteviede Hustru, saa er det min Pligt at vise hende al den Ærbødighed, der som min Konges Hustru tilkommer hende; Pligten mod Kongen har hverken jeg eller mine Forfædre nogensinde glemt.«

»Naa,« sagde Kongen, »Du har i Grunden Ret; jeg skal snarest lade mine Colleger af Konger det vide, og saa faaer mit Folk det ogsaa at vide.«

Palle Rosenkrantz var ikke stolt af sin fars hovne optræden, og det har været ham en stor tilfredsstillelse at give grevinde Danner oprejsning. At filmatiseringen af hørespillet SØRENSEN blev en klassiker som SØRENSEN OG RASMUSSEN og for nylig igen er vist på tv, ville have

glædet ham endnu mere, mens arvingerne har ærgret sig over, at han solgte retten til at bruge hørespillet én gang for alle for 2000 kr.

KAMMERTJENERENS SKÆBNE

Selv om Iver Holger og hans familie kun nåede at bo på Frederiksborg i en kort årrække, har Palle Rosenkrantz alligevel nogle enkelte minder derfra:

»Jeg mindes med uhyggelig Skarphed en Drøm om en sort Pudelhund i en stor Have med Buxbomhække, en Drøm som i min Barndom af og til kom igen. Den refererer sig til en vældig Strid mellem min Fader og Slotsgartner Batzke om en Hund, der havde bidt en af os. Selve Striden ligger for længst i Mørke.

Vi boede paa selve Slottet i den senere Amtmandsbolig, og her blev mine to yngste Brødre født. Jeg husker kun de store røde Mure og



Marcus og Arild
Rosenkrantz.
Fotografi: Hansen,
Schou & Weller,
København.

Slotshaven med de tætte Hække, hvor efter sigende Hugorme vrimlede. Jeg husker »Rumlekassen«, det er Diligencen, der hver Dag kørte op i Slotsgaarden, og Kanalen under Brobuen med det gulgrønne Vand. Jeg husker, at der boede en Løjtnant i Taarnet, det var min Fætter fra Liselund. Og jeg husker, at vores Barnepige hed Madam Sløjs.

For en halv snes Aar siden blev jeg mindet om en lille Episode fra den Tid, som jeg slet ikke erindrede. Der kom en gammel Mand hos mig og tiggede næsten regelmæssigt hvert Aar. Han boede i en Provinsby og havde været straffet. En Gang var han Tjener hos min Fader, sagde han, og det fik han Penge, Mad og Klæder paa i flere Aar, naar han kom. En Gang kom han og bad mig ansøge om Æresoprejsning for ham, da han vilde have Alderdomsunderstøttelse. Jeg fik hans Papirer; han havde tilbragt en anseelig Del af sit Liv i Fængsel, Forbedrings- og Tugthus, næsten lige saa lang Tid som en Generaladjutant i en Fyrstes Antichambre. Hans Akter var meget spøgefulde, da han havde være Ægteskabssvindler og kørt paa Landet i en lille Vogn og solgt Brænde i én Gaard, som han havde stjaalet i en anden, men det, der interesserede mig mest, var, at hans første Straf skyldtes en Anmeldelse fra min Fader. Han havde virkelig været Kammertjener hos ham paa Frederiksborg, men var blevet bortvist af Tjenesten, fordi han havde sva- ret igen; saa var han gaaet iført sit

Livré. Han blev straffet for Tyveri, fik en barbarisk haard Straf og tilfaldt saa for en Menneskealder Politiet og Fængslet.

Selvfølgelig kan den udmærkede Christian - det hed han - have været bestemt til Forbryderbanen, og det skyldtes ikke alene min Faders Anmeldelse, at han tilfaldt den straffende Retfærdighed, men jeg kan alligevel ikke nægte, at jeg læste hans Akter med en vis Vemod, og at jeg følte mig glad, da det lykkedes mig at skaffe den gamle Synder den Ære tilbage, som han havde mistet i min Faders Tjeneste for fyrretyve Aar siden.«

VILLA JULIA

Fra Frederiksborg Slot flyttede familien i efteråret 1870 for en kort tid adresse til Rungstedgaard, indtil de kunne forlægge residensen til det gamle toldsted »Villa Alexandria« i Vedbæk, som i mellemtiden var blevet bygget om og meget passende omdøbt til »Villa Julia«, det var nemlig arven efter Julias forældre, der havde gjort det muligt. Iver Holger Rosenkrantz fik kun lov at bo i »Villa Julia« i knap tre år. I februar 1873 døde han af lungebetændelse og blev begravet på Søllerød kirkegaard, hvor en stor del af hans efterkommere efterhånden er kommet til.

Da den mægtige gravsten skulle anbringes på gravstedet, rullede den fra graverne og ned ad skrænten til Søllerød Sø og måtte fragtes hele vejen rundt om søen tilbage til

kirkebakken udsigtspunkt og gravsted.

Det fortæller museumsdirektør Niels Peter Stilling, Søllerød Museum, i den lille bog, MIRAMARE, som han har skrevet til de nuværende ejere af det hus, som blev bygget på grunden, da det gamle hus nedbrændte i 1888. I bogen citerer han også et stykke af Palle Rosenkrantz' barndoms minder om »Villa Julia« og kalder Palle Rosenkrantz for »en af Iver Holger Rosenkrantz' fortjenester«. Han føler sig sikker på, at forfatteren af Danmarks første krimi HVAD SKOVSNØEN GEMTE, i sine naturbeskrivelser har været stærkt inspireret af Søllerøds landskaber og søer. HVAD SKOVSNØEN GEMTE udkom i 1903. Det 100 års jubilæum fejres i år med en genudgivelse af bogen.

Da Julia Rosenkrantz efter sin mands død måtte opgive villaen i Vedbæk, tilbragte hun et år i Rom med sin 4 sønner. Hun vaklede imellem at blive i Danmark eller rejse hjem til Skotland, hvor hun kunne bo hos sin bror. Men i sine erindringer fortæller Palle Rosen-

krantz, at da hun under en audiens hos dronning Louise fortalte om sine planer, kom Christian den Nende ind og opfordrede hende indstændigt til at blive i Danmark og ikke unddrage sin mands gamle fædreland de fire raske drenge, som det måske engang kunne få brug for.

Det blev kun Palle, der opfyldte det ønske. Gunde døde i Italien som 21-årig af tuberkulose, Marcus emigrerede til USA, mens Arild fik den største del af sin karriere som kunstmaler i England, og den kunst, han skabte, med Rudolf Steiner og Goethe's farvelære som inspiration, har altid virket fremmed i Danmark.

¹ Mini var konditor og ejede det senere á Porta på Kgs. Nytorv. Han kom fra den italienske del af Schweiz og var en af de ret mange schweitzerkonditorer, der kom til Danmark i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet. Hos Mini var nærmest et begreb, og her mødtes mange kendte personer i datiden. - Venligst oplyst af Mette Bruun Beyer, Københavns Bymuseum.

Kilder:

Bo Bramsen, red., STRANDVEJEN FØR OG NU, Politikens Forlag, 1995.

P. V. Glob, red., DANEFÆ, Nationalmuseet 1980.

Iver Holger Rosenkrantz, NOGLE EFTERLADTE OPTEGNELSER, Kbh. 1876.

Palle Rosenkrantz, BILLEDER FRA MIN BARNDOM, Gyldendalske Boghandel, 1917.

Niels Peter Stilling, MIRAMARE. ET STYKKE DANMARKSHISTORIE VED VEDBÆKKYSTEN, Søllerød Museum, 1992.

ØGENAVNE I HILLERØD SYD (2)

Hermed sluttet artiklen om øgenavne, hvis første del blev bragt i sidste nummer af bladet

Af
Anders Bohn

ORDSPIL OG FORVANSKNINGER
BISSEN TUBERTELSEN blev der sagt om arbejdsmand Tage Berthelsen, som boede på hjørnet af Gl. Frederiksborgvej og St. Stendamsvej fra århundredets begyndelse til 1960'erne. En polak, som ikke kunne udtale hans navn, sagde sådan, og det greb man som et øgenavn. De følgende optræder fra ca. 1975 og frem. NN GRIS hedder noget andet, som rimer. Et vrøvleord uden realiteter lige som det følgende. EJLE er fremkommet ved forkortelse af et efternavn. NN KYLLING rimer på det rigtige efternavn og udtrykker ingen egenskab. Den meget søde børnehaveklasselærer, Lissie, blev kaldt HISSLISSI af børnene, så hun må vel have været hidsig en enkelt gang.

Vi forlader skoleverdenen og går til et par teglværksarbejdere. FRED FLINTSTONE arbejdede sammen med NN SMÅSTEN. Fred har bare et fornavn, der ligner - deraf øgenavnet. Dette har inspireret til SMÅSTEN, da de arbejdede sammen. Sidstnævnte kunne bruge store glosser, men er en venlig mand. En anden meddeler påstår, at han ligner Flintstones ven, Barney. Det er næppe rigtigt, vores mand er pænere.

RACER-KURT hedder slet ikke Kurt. Han havde en ældre sportsvogn men kørte - og kører - pænt og roligt. De unge, som gav ham navnet (og som ikke selv har egen racer), syntes nok, at Kurt lyder kækt og passer bedre.

GEOGRAFISKE ØGENAVNE

ANNA SLETTEBJERG og ERNST SLETTEBJERG hed Christiansen og boede i 1. halvdel af 1900-tallet på vestsiden af Gl. Frederiksborgvej, der hvor der nu er indkørsel til Slettebjerget. De gravede grus der i mange år. Cirka på samme tid boede på Hulvejen ERNST SVENSKER. Han hed Johnsen og var da svensker, og hans kone, Helene, var i øvrigt polak. FYNBO-HANSEN boede to huse nord for forsamlingshuset i Gl. Hammersholt. Han kom fra Fyn, vist kort efter 2. Verdenskrig. På samme tid opstod øgenavnet MOSECARL. Han hed Carl Olsen, og hans bror og hans far hed det samme, Anders Olsen. De boede i Børstingerød mose. Det gamle tipvognsspor, nu sti, fører derud. BORNHOLMEREN er ikke svær at gætte. Keld Hansen, Enghavegårdsvej fra begyndelsen af 70'erne, taler stadig med accent.

TALEFEJL OG TALEMÅDER

Måden at tale på hos den, der fik navnet, får her sin egen gruppe - til forskel fra forvanskningerne ovenfor, som skyldtes dem, der opfandt øgenavnet. Vi starter i I. halvdel af 1900-tallet.

En polak på teglværket, Josef Braudavik, blev kaldt FIRE HELVEDE JOSEF på grund af hans gebrokkne sprog. Hans fire børn kom af samme grund til at hedde DEN SIMON, DEN ROSA, DEN JULIE OG DEN MARTHA. En anden polak var Terese, som boede på hjørnet af Hammersholt Byvej og den gamle linieføring af Brødeskovvej. Hun arbejdede både på teglværket og på Ellegården med at malke. Man kaldte hende HAMMERSHOLT AVIS. Hun snakkede meget. Anna og Niels Peter, som boede Gl. Frederiksborgvej 58, blev kaldt LILLE MOR OG LILLE FAR. De naboer og kammerater, som opfandt øgenavnet, har nok vrænget lidt over den måde, som de to talte til hinanden på. Han var vist arbejdsmand, og de lejede en stue ud til købmandsbutik fra slutningen af 1920'erne frem til 60'erne. Som nævnt ovenfor lejede PUTKRÆMMEREN i en del af samme periode også ud til købmandsforretning, så der var altså en tid købmænd i både nr. 56 og 58. Jeg har ovenfor nævnt DRENGEN, hvilket gårdejer Marius Henriksen på ejendommen, hvor der nu er rideskole, blev kaldt hele livet. Hans far, DEN RØDE, sagde altid »Min søn, Marius«, og dette fandt nogle altså komisk. Nu to, også ældre, og barskere eksempler.



Hans Kristian boede i huset lige før forsamlingshuset. Han talte ikke så godt og kunne ikke udtale sit navn rigtigt. Han sagde HANS TESSAN, og det blev han så kaldt. Søsteren Christine, selv normalt begavet, blev af sin bror kaldt TEDIN, og folk brugte så dette øgenavn om hende.

Nu til Nr. Herlev, ca. perioden 1930'erne til 60'erne. Fru Rasmussen boede på Bygaden i det første hus på højre hånd, når man fra Lyngvej ved broen kører ind i byen. Huset er nu revet ned. Det må være det hus, hvor der i 50'- og 60'erne var bageriudsalg. Hendes øgenavn var KYKLIKY. Hun kom i 30'erne hjem fra andespil i Hammersholt, men uden sin nøgle, så hun kunne ikke komme ind. Manden sov. Hun stillede sig op ved hans vindue og råbte: »Kykliky« for at vække ham på en sjov måde. Han sov, men naboerne blev vækket, og de gav hende dette øgenavn. MUTTER JE boede i Strædet i det hus, som i dag har nr. 10. Hun fik navnet, fordi hun altid sagde »je« i stedet for jeg. »Je« er muligvis dialekt, men navnet bliver da alligevel et øgenavn, måske givet

PETRAS HUS.
Petras mand, Jens Jørgen Jensen og på skovvognen Poul Erik Jensen, Ny Hammersholt, 1940'erne.

Stenmøllen lå
 omtrent, hvor nu
 GRÆDEMUREN
 ligger. Ejeren, der
 står på stenen, er
 vognmand Lars
 Jensen, far til
 Petras mand, Jens
 Jørgen. Foto fra
 første trediedel af
 1900-tallet.



af nogle, som ikke talte dialekt på samme måde. Hendes søn, Villy, blev kaldt VILLY HANKAT. Han kunne efterligne en hankats mjaven. En medvirkende årsag til navnet var dog nok det forhold, at han blev anset for at være noget af en pigejæger, som skulle have haft mange kærestes i sine unge dage. Gårdejer Niels Larsen, Dønnegård kaldtes FA'EN HITT'ME. Han brugte ofte dette udtryk.

Tre mænd, alle boende på Gl. Frederiksborgvej i 1900-tallets midte, var alle meget talende, nogle mente endda, at de kunne være lidt store i slaget. Svend Åge blev kaldt LØVETÆMMEREN. Han havde et par Broholmere - udstoppede hunde - hængende på væggen. Den ironiske hentydning til hans talemåde: LØVETÆMMEREN havde tæmmet disse hunde. Han var i øvrigt svigersøn til Akseline, gift med Lars Peter An-

dersen. Akseline sad i sognerådet, hvilket var usædvanligt for en kvinde på den tid. Snedker Otto Larsen, der boede på hjørnet af Hjortevænget, blev kaldt DEN LILLE OTTO. Han var lille af bygning, men det var de store talegaver, der blev hentydet til. Kedelsmed Niels - gift med Ella - boede i det hus, der i dag har nr. 64A. FORSØRGEREN kaldte man ham. En dag kom han hjem i taxa fra sit arbejde, fordi han havde drukket for meget til selv at køre bil. Da han stod ud af bilen, fortalte han taxachaufføren om alt det, han havde gjort, bygget hus, sat mange børn i verden. Ja, han kunne sgu forsørge hele Lille Sverige. Men nogle naboer hørte dette og gav ham så øgenavnet.

På samme tid boede teglværksarbejder Jørgen Olsen på Lille Sverigevej 4. Arbejdskammeraterne mente, at han fedtede sig ind hos

forvalteren på teglværket. Jørgen erklærede: »Jeg siger kun goddav og farvel til ham« De kaldte ham så GODDAV og FARVEL. Forvalteren på teglværket sagde i øvrigt om Jørgen, at han var »tro som guld«. Så fik han endnu et øgenavn, TRO SOM GULD. Det første minder om et andet øgenavn, men forklaringen er en helt anden. Olav Olsen, Ravnebjerggård i Gl. Hammersholts sydlige ende kaldtes DAV DAV. Han sagde meget ofte netop »dav dav«. Erik Jensen, som boede på Glædesholm (før STORE STØVLER drev denne lille gård) blev kaldt ØREGEJL gennem 50'- og 60'erne. Man syntes, at han kunne vrøvle lidt. I 70'erne kom TULIGØJSEN til Nr. Herlev. Han taler egentlig klart og pænt men har en vane med at fordreje ord, især for værktøj og materialer. En dag omtalte han tulipaner som tuligøjser, deraf navnet. Bjarne, nu en yngre mand, boede som dreng i huset i Strædet lige før gartneriet, og han blev kaldt GØJEN af ukendt grund.

DIVERSE

I en diversegruppe har jeg samlet få øgenavne efter ægte følelser, uforklarlige øgenavne, en enkelt obskøn, og øgenavne for dyr, veje, huse m.v. JENS BOLINE hed Jens Olsen, han boede på Lille Sverigevej 2A i et hus, som nu er brændt. Som dreng boede Jens' bedstefar på Bakkebo. Der var en husbestyrerinde, Boline, som Jens som 13-14-årig blev meget betaget af. Der er noget rørende ved øgenavnet, JENS BOLINE, som holdt.

Inge Lise Andersen, Herlevgårdsvej, er siden 40'erne blevet kaldt LILLEPIGEN. Hun er den sidste af en børneflokk på 9, født Larsen. Forældrene var ofte længe om at navngive deres børn. Måske derfor er det midlertidige kælenavn blevet hængende. Navnet bruges af andre udenfor familiens kreds, ellers havde jeg ikke taget det med her. SLAKANTEN kaldtes Carl Larsen, landmand, bestyrer på Bakkegård. Han boede på Gl. Frederiksborgvej ved siden af tidligere nævnte FIRE HELVEDE JOSEF (Braudevik). Senere savede han brænde for folk. Jeg har ikke kunnet finde forklaring på navnet. Det samme gælder MADs, som boede på Slettebjerget og havde et andet ukendt navn. Af obskøne øgenavne har jeg næsten intet fundet. RØV-AXXX blev kaldt sådan af unge i 50'- og 60'erne. Hendes bag var ikke større end så mange andres.

LEDVOGTERKO er et øgenavn for en ged. Ved mange ledvogterhuse, f. eks. huset hvor banen, nu S-tog, krydser Brødeskovvej, stod der ofte geder og afgræssede skråninger. Ledvogtere havde næppe råd til at købe køer, men man kaldte altså en sådan ged for en ko. I øvrigt var der mange andre i sognet, det holdt geder, og man drak gerne mælken. GRÆDEMUREN kaldes stensætningen, der kom efter 1970'erne mellem Engstien og Fyrrestien på Gl. Frederiksborgvejs østside. Denne høje og dominerende stensætning holder på en skråning. Af veje har jeg allerede nævnt GODSEJERBAKKEN. HULVEJEN i Ny Hammersholt hed-

der faktisk sådan, men når den udtales med kort u - som i hul - bliver ordet til en slags øgenavn. Vejen var meget hullet gennem næsten hele 1900-tallet, dog ikke den nordlige ende, der blev asfalteret, vist nok i 70'erne. Lille Sverigevej hed tidligere, fra ca. 1972, Slettebjergvej. Før da havde den ikke noget navn, men blev kaldt HANSENSVEJ, fordi Hans Sørensen boede der på en nu nedbrændt gård, nu nr. 2. KROGEN blev omtalt ovenfor under KRISTEN KAGEKONE. Det vejstykke, der fra krydset i Nr. Herlev førte mod vest til Enghavegård, havde ikke noget navn og blev altså kaldt KROGEN. Fra 1960'erne kom den til at hedde Enghavegårdsvej, og fra 1968 blev den i flere omgange bygget som en rigtig vej.

LARSENS PLADS var en grusgrav, der fik sit øgenavn, da Ejner Larsen købte stedet med grusgrav af Ernst Christiansen - se ERNST SLETTEBJERG og ANNA SLETTEBJERG. Ejner drev først slagterforretning og kørte rundt med slagtervarer. Senere blev han entreprenør og drev et nedrivningsfirma. Han solgte brugte byggevarer fra skure i grusgraven. Brødeskov Borgerforening købte her, vist i 1972, brædder til fabrikation af dansegulv i elementer tegnet af tømrer Gunnar Holck, Nr. Herlev, og samlet der af en flok inkl. mig selv, ledet af GELÆNDERSNEDKEREN, Svend Erik P. En søn til Ejner Larsen, John Larsen, bor på Slettebjerget i dag og har plads et andet sted til nedrivningsfirmaet. BUSSER var holdleder for »old boys« fod-

boldholdet, vist fra 1970'erne og frem. Villy bor stadig på Gl. Frederiksborgvej, men grunden til navnet kender jeg ikke.

Huse kan da have øgenavne. PANDEKAGEHUSET er allerede nævnt (overfor PUTKRÆMMEREN og GODSEJEREN), og det blev også kaldt CHOKOLADEHUSET og KØBENHAVNERHUSET. Det er et stråttækt hus, som blev istandsat og udbygget af murermester Carlo Lorentzen, der boede der fra 70'erne. Han havde tidligere boet i et lille også stråttækt hus i Bygaden i Nr. Herlev, men jeg tror ikke, at det har noget øgenavn. Huset i Ny Hammersholt var i begyndelsen af 1900-tallet beboet af københavnere, deraf navnet. De andre navne skyldes nok, at det er velbeliggende og »nuttet«. KASERNEN blev nævnt ovenfor under 67, Julius. Det er vist et udbredt øgenavn for fremmedarbejderhuse over hele Danmark i slutningen af 1800-årene og begyndelsen af 1900-årene.

MANDEFORRETNINGEN og DAMEFORRETNINGEN er to øgenavne, som blev brugt i I. del af 1900-tallet om de to huse, hvor der var købmandsbutik. Det ene lå i nordgavlen af den gamle rytterskole (ved krydset i Nr. Herlev, hvor nu Feilberg bor), og her stod ofte en del mænd og drak øl, altså mandeforretning. Det andet hus, som ligger på Bygaden ud for Dønnegårdsvej, og hvor der var købmand helt frem til 1980'erne, var tidligere knap så velbesøgt af øldrikkende mænd, derfor dameforretning. I 60'- og 70'erne blev der dog også drukket øl her, se

ovenfor under SAVLEPIBEN. Brunebakkegård, også kaldet Rødegård, på Gl. Frederiksborgvejs østside, nær grænsen mellem Hillerød og Allerød kommuner, blev tidligt i århundredet kaldt SKRAVLAND. Folkene der var meget sparsommelige og påpasselige, de skrabadde gryderne grundigt før vask.

Hammersholt Forsamlingshus blev ca. 1940-70 kaldt HOTEL MAREN. Maren Andersen, som boede Hammersholt Byvej, lidt nordligere på samme side, gjorde rent der. Hendes søn blev i øvrigt kaldt MARENS KAJ eller MORS KAJ. Fra en anden meddeler får jeg oplyst, at forsamlingshuset blev kaldt VILLA MAREN I WOLVERHAMPTON. Der er næppe nogen direkte forbindelse til denne store, engelske by. Måske kommer øgenavnet fra yngre folk fra Hillerød, som skulle til bal i Hammersholt. Wolverhampton kan de have kendt fra fodbold. De kan, glade og forventningsfulde, på vej til bal, have fundet på dette kække udtryk. Øgenavnet ALANTA er også inspireret af fodbold, idet Flemming Nielsen, Gl. Hammersholt i 1970'erne var vild med fodbold. BIFFER var også vild med fodbold. Carsten Jensen boede i 80'erne Herlevgårdsvej 12, og han var et meget aktivt medlem af BIF.

Flertallet af de fundne øgenavne har været fra 1900-tallets første halvdel. Flest er nok fundet blandt teglværksarbejdere og andre arbejdere. I skolerne har jeg kun fundet få og blandt bønder kun ganske få. Det forhold, at mit materiale er beske-



dent og meddelerne ret få, gør dog mine slutninger noget usikre.

Den valgte opdeling af øgenavnene synes jeg har været ganske hensigtsmæssig, idet der var mange i de fleste grupper. Jeg finder det også bekræftet, at øgenavne både opstår ud fra særlige forhold ved den person, det går ud over, og samtidig forhold ved den, der opfinder navnet - lyst til leg med ord, ordspil, forvanskninger, et behov for at fastholde en morsom situation, og et socialt behov for på en enkel måde at rubricere mennesker i deres omgivelser.

En del af det materiale, som nu findes på bånd og i registeret, og som jeg af forskellige grunde kun summarisk har kunnet gengive her, kan senere bruges af eftertiden, som måske vil ønske at forske i vor lokale kultur. Men der kan findes meget mere. Både fra min periode og nok også ved hjælp af dokumenter fra tidligere tider. Jeg håber da, ja tror faktisk, at dette arbejde vil gå videre.

*Skoleoptog i
Bygaden i Nr.
Herlev passerer
DAMEFORRET-
NINGEN, efteråret
1954.*



EN SOMMERUDFLUGT TIL KIERKEGAARDSTENEN

Af
*Peter Schmaltz-
Jørgensen*

En solrig forårsdag, søndag den 4. maj 1913, samledes 6-700 mennesker sig i Grib Skov. De kom cyklende, gående eller til hest. De var alle hidkaldt på initiativ af Den Nationale Forfatterforening. Et af dens aktive medlemmer, forfatteren og teatermanden P. A. Rosenberg (1858-1935), som boede i Nødebo ved Esrum Sø, havde forud for 100 års dagen for Søren Kierke-

gaards fødsel, den 5. maj 1813, fremsat et forslag gående ud på, at man satte den verdensberømte filosof en mindesten. Det kunne bedst gøres der i hjertet af Grib Skov, hvor Søren Kierkegaard i sin studentertid havde beskæftiget sig med »Erindringens Sysse!«.

Den unge student Søren Kierkegaard kom en dag i 1835, under sit Gillelejeophold, første gang til

»Ottevejskrogen«, og han blev grebet ikke alene af stilheden, men også det symbolske - hvilken vej skulle man vælge?

I 1845 udgav han *STADIER PAA LIVETS VEJ*, og deri indleder han sin berømte skildring og skriver sin begejstrede hymne til skovensomheden: »Der ligger i Grib-Skov et Sted, som kaldes for Ottevejskrogen; kun Den finder det, som søger værdeligen, thi intet Kort angiver det. Navnet selv synes ogsaa at indholde en Modsigelse, thi hvorledes kan et Sammenstød af otte Veie danne en Krog, hvorledes kan det Alfare og Befarne forliges med det Afsides og Skjulte?«

Som det ses, var allerede Søren Kierkegaard inde på, at stedet ikke var afmærket på noget kort, og Ottevejskrogen blev for ham et sted, hvor han kunne meditere, forme sine tanker, men også træffe nogle valg, for er der otte veje at vælge mellem, bør man på et eller andet tidspunkt bestemme sig for, hvilken vej man skal vælge.

Det var jo også det, Forfatterforeningen havde gjort, den ville sætte den nu verdenskendte digter et minde på hans 100 års dag, men ved valget af sted for stenens placering begik de beklageligvis en fejl, og den er aldrig blevet rettet.

Mindestenen blev placeret ved Rødepæl Stjernen, i dag kaldet Syvstjernen, og hvorfor nu det?

Den seriøse bestyrelse i Forfatterforeningen havde allieret sig med sagkundskaben, som i dette tilfælde var skovrider Ludvig Bang Brüel,

som - fejlagtigt - udpegede Rødepæl Stjernen som værende Kierkegaards meditationssted. »For«, som han sagde ved afsløringshøjtideligheden hin søndag i maj 1913, »i over 100 år har min slægt været ansat i disse Skove, og vi har aldrig været i tvivl om, at her var stedet, hvor Kierkegaard færdedes.«

Brüel-slægten havde gennem generationer beklædt ledende embeder ikke mindst i de nordsjællandske skove. Da man søgte om tilladelse til at rejse mindestenen, var den myndighed, som gav tilladelsen også skovrider Brüel. Han var kendt som en meget uafhængig og selvrådig herre og har nok i denne sag handlet helt på egen hånd, men en skovriders mening var også noget, man lyttede til.

Men skovrider Brüel tog som sagt grueligt fejl, stenen burde i virkeligheden placeres ca. 2 kilometer sydligere. Der ligger nemlig skovens anden »stjerne«, hvoraf 8 veje udgår. Men der lå i 1913 Ottevejs Huset, og det har for samtiden såvel som for Brüel været tegn på, at dér kunne det umuligt være, for Kierkegaard taler jo netop om, at der er så stille og fredeligt, så et hus med forstyrrende mennesker og husdyr kunne selvsagt ikke være tæt på »det åndelige sted«.

Men faktisk var det her Ottevejskrogen lå i 1835, dengang da den unge student Søren Kierkegaard vandrede i skovens dybe, stille ro, for dengang var der nemlig ikke noget hus, men det vidste den kloge Brüel åbenbart ikke, og han gav sig

Billedet på modsatte side viser Ottevejsbuset den 14. juli 1915. Fra venstre ses Arne Schmaltz Jørgensen, hans far Oskar Jørgensen, og Gudrun Schmaltz. Stående ved buset Gerda Schmaltz Jørgensen og ved bækken Emilie Schmaltz Jørgensen. De er på vej hjem til Hillerød, uden vidende om, at netop dér ved Ottevejsbuset var stedet, hvor mindestenen burde have været placeret.

Oskar Jørgensen og hans familie ved Søren Kierkegaards sten den 14. juli 1915. Dengang var stenen placeret midt i »rundkørslen«. Det er Oskar Jørgensen med stråhat og knækflip.



i hvert fald ikke til at undersøge sagen nærmere. Huset blev først bygget omkring Søren Kierkegaards død, dvs. efter 1855. Kierkegaard fortæller netop om denne afkrog, at der er »meget ensomt, afsides, skjult ... Otte Veie og ingen Reisende! Det er jo, som var Verden uddød.«

Skulle man nu flytte stenen til sin rette plads? Kierkegaard ville uden tvivl vælge - nej! Lad den endelig blive stående, hvor den står, for han ville nu til dags foretrække Rødepæl Stjernen, stedet ville være helt i hans ånd. I dag kører biler i hastigt tempo på de tre asfalterede veje forbi den før så stille Ottevejskrog, og selv om skovløberhuset fra 1855 - Ottevejskrog - er nedrevet i 1970, er stedet ikke mere til »Erindrings Syssel«. Og som vor verdensberømte filosof måske ville sige: »Brüel måtte vælge, og han valgte rigtigt!«

Inspirationen til denne artikel kom fra et par kaffebrune billeder i min fotoglad farfars fotoalbum. Billederne stammede fra en familieskovtur i 1915. Farfars navn var Oskar Jørgensen (1864-1941), og siden 1903 havde han været ansat som inkassator hos Messen i Købmagergade i København. I Hillerød boede hans tre ugifte kusiner Alma (1865-1955), Betty (1872-1946) og Thora Jørgensen (1875-1953), alle lærerinder i Hillerød Kommune. De havde netop revet den gamle familieejendom ned og bygget et nyt moderne 3 etagers hus på grunden, Helsingørsgade nr. 9, som familien havde ejet siden 1819.¹ Selv var de flyttet ind på 1. sal med en enestående udsigt over Slotssøen til Frederiksborg Slot. Men der var rigelig plads til at have liggende gæster, også oppe under taget, hvor der var nogle ekstra rum, som normalt blev lejet ud til elever fra Frederiksborg Statsskole.

Da Oskar og familie - hustruen Emilie, født Schmaltz, og deres to børn, den 15-årige Gerda og den 13-årige Arne - i 1915 havde nogle feriedage i juli, besluttedes det at tage til kusinerne i Hillerød og bo hos dem nogle dage og derfra tage cykelture i den smukke omegn, ikke mindst til Grib Skov, hvor den litteraturinteresserede inkassator havde sat sig for at ville forevige familien ved den to år forinden indviede mindesten for Søren Kierkegaard. De ville for en kort stund væk fra verdens larm og ufred. Første Verdenskrig hærgede i Europa.

Den 14. juli cyklede de fire på sommerskovtur sammen med hustruens niece Gudrun Schmaltz. Cyklerne blev stillet ved Ottevejs-huset, og resten af turen op til mindestenen ved Rødepæl Stjernen blev tilbagelagt til fods. Heller ikke de har været klare over, at netop hvor cyklerne blev stillet, lå Ottevejskrogen. Det var *stedet*. Ved minde-

stenen blev det første billede taget, og da de kom tilbage til Ottevejs-huset, blev der igen taget et fotografi.

Og så gik cykelturen tilbage til Hillerød.

¹ LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE, 1999/3-4, s. 3-13 og 3-12.

GENERALFORSAMLINGEN 2003

Tirsdag den 18. marts 2003 afholdt Lokalhistorisk Forening sin ordinære generalforsamling, som var særdeles velbesøgt.

Formanden, Margrethe Krogh Sørensen, fremlagde beretningen, hvoraf det bl.a. fremgik, at medlemstallet er jævnt stigende.

MEDLEMSBLADET er som sædvanlig blevet udsendt 4 gange, og HILLERØD-KALENDEREN udkom for 16. gang.

Formanden redegjorde desuden for forberedelserne til foreningens udstilling af Hillerød-malerier fra den 8. november til 31. december 2003 i bibliotekets vandrehal. Interessen er stor, og ca. 85 personer har henvendt sig og givet tilsagn om udlån. Malierne er nu blevet registreret, og bestyrelsen er i gang med den egentlige planlægning af ophængningen. Herefter blev formandens beretning godkendt.

Regnskabet, fremlagt af kassereren, Inge Elsøe, blev godkendt.

Kontingentet forbliver uændret, 125 kr. og 75 kr. for pensionister og studerende.

Der var genvalg til bestyrelsesmedlemmerne Margrethe Krogh Sørensen, Asger Berg og Eva Holm-Nielsen. Der var også genvalg til suppleanten Erling Aaskilde. Ove Rasmussen ønskede ikke at genopstille. I stedet yalgtes Henrik Selsø Sørensen.

Til revisor og revisorsuppleant genvalgtes Tage Wiuff og Hans Henrik Egeblad Christoffersen.

Efter generalforsamlingen var der en fornøjelig lokalhistorisk quiz, hvor to hold dystede, anført af Hillerød Posten og Amtsavisen. Quizzen trak mange tilskuere.

Efterfølgende konstituerede bestyrelsen sig med uændret besætning på alle poster.



Billedet, som viser personalet på Hillerød Politistation, er taget i perioden 1930-33 i haven bag politistationen. I forreste række sidder som nr. 2 fra venstre kriminalassistent Jensen, leder af kriminalpolitiet. Som nr. 7 og 9 ses ægteparret Jenny Agerlin og arrestforvarer Hjalmar Agerlin, med skødehund. Nr. 11 er dommerfuldmægtig Gemsøe, og nr. 13 er Kaj Agerlin. Nr. 14 er overbetjent Jandrup. Allerbagest til venstre, oven for de andre, står kriminalbetjent Petersen. Ellers er de stående personer i anden række fra højre: nr. 5 ordensbetjent Hviid; nr. 8 kontorist Frode Andersen; nr. 9 kriminalbetjent Hansen. Fotografiet er taget af kriminalbetjent J. P. Larsen, som på den tid var tredje kriminalbetjent og samtidig fast fotograf m.h.t. arrestanter, gerningssteder, ulykker og ildebrande. J. P. Larsen, der havde været ved Statspolitiet, senere kaldt Kriminalpolitiet, næsten fra dets start i 1918, kom til Hillerød Politi i 1927 og blev siden stationsleder på Helsingør Politistation til sin pensionering i 1950. Oplyst af hans datter, fru Asta Jørgensen. Yderligere oplysninger om personerne på billedet modtages med tak af bladets redaktion.

HUSK AT BETALE KONTINGENT. GIROKORT ER UDSENDT!